

UCHWAŁA

Dnia 15 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z wniosku Powiatu O.
przy uczestnictwie Skarbu Państwa - Urzędu Skarbowego w O.
przy udziale Rzecznika Praw Obywatelskich
o likwidację niepodjętego depozytu,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 15 września 2017 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w O.
postanowieniem z dnia 5 kwietnia 2017 r.,

"Czy pojęcie uprawnionego w rozumieniu art. 6 ust. 1 i ust. 5 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz.U. z 2006 r. Nr 208 poz. 1537 ze zm.) jest tożsame z pojęciem spadkobiercy w rozumieniu kodeksu cywilnego?"

podjął uchwałę:

Jeżeli osoba uprawniona do odbioru depozytu zmarła, jej spadkobierca jest uprawnionym w rozumieniu przepisów art. 6 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz.U. Nr 208, poz. 1537 ze zm.).

UZASADNIENIE

Powiat O. wniósł o stwierdzenie likwidacji przechowywanego depozytu w postaci środków pieniężnych w kwocie 718,95 zł pozostałych po zmarłym I. G., który do chwili śmierci przebywał w Domu Pomocy Społecznej „Z”.

Sąd Rejonowy w O. oddalił wniosek. Ustalił, że zmarły nie wskazał osoby uprawnionej do odbioru depozytu. Zawiadomienie o możliwości odbioru depozytu i pouczenie o skutkach jego nieodebrania wysłano do krewnej zmarłego Z. G., której dane znajdowały się w aktach osobowych zmarłego. Wobec niezgłoszenia się osoby uprawnionej i nieustalenia takiej osoby wezwano spadkobierców zmarłego przez wywieszenie na tablicy ogłoszeń znajdującej się w Domu Pomocy Społecznej przez okres 6 miesięcy.

Sąd Rejonowy uznał, że wnioskodawca nie podjął żadnych starań zmierzających do ustalenia spadkobiercy zmarłego, w szczególności mógł zaś złożyć wniosek o stwierdzenie nabycia spadku lub złożyć przedmiot świadczenia do depozytu sądowego na podstawie art. 467 pkt 1 k.c.

Sąd Okręgowy w O. przy rozpoznawaniu apelacji powziął wątpliwość wyrażoną w zagadnieniu prawnym przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według art. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz.U. Nr 208, poz. 1537 ze zm.; dalej: „u.l.n.d.”), ustawa ta reguluje zasady i tryb likwidacji niepodjętych depozytów znajdujących się w dyspozycji jednostek sektora finansów publicznych. Zgodnie z art. 2 pkt 2 u.l.n.d., jednostką sektora finansów publicznych jest jednostka wymieniona w art. 9 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 1870 ze zm.; dalej: „u.f.p.”), m.in. samorządowy zakład budżetowy (art. 9 pkt 4 u.f.p.). Nie budzi wątpliwości, że dom pomocy społecznej, utworzony przez jednostkę samorządu terytorialnego, działa w formie tzw. zakładu publicznego (administracyjnego), czyli określonego w art. 14 pkt 7a u.f.p. samorządowego

zakładu budżetowego. Oznacza to, że przepisy ustawy o likwidacji niepodjętych depozytów stosuje się także do depozytów przechowywanych w domu pomocy społecznej. Uprawnienie takiego domu pomocy społecznej do przechowywania depozytów wynika z § 5 ust. 1 pkt 3 lit. h rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz.U. z 2012 r., poz. 964 ze zm.), w którym wskazano, że dom pomocy społecznej, niezależnie od typu, świadczy usługi wspomagające, polegające m.in. na zapewnieniu bezpiecznego przechowywania środków pieniężnych i przedmiotów wartościowych. W wyniku złożenia przedmiotu przez pensjonariusza do depozytu oraz jego przyjęcia przez dom pomocy społecznej dochodzi do nawiązania relacji umownej przechowania lub umowy depozytu nieprawidłowego (art. 835-845 k.c.).

Zgodnie z art. 6 ust. 1 u.l.n.d., przechowujący depozyt jest obowiązany wezwać uprawnionego do odbioru depozytu w terminie, o którym mowa w art. 4 ust. 2 u.l.n.d. (tj. w terminie 3 lat od dnia doręczenia wezwania do odbioru uprawnionemu lub wezwania dokonanego przez jego wywieszenie na tablicy informacyjnej w siedzibie przechowującego depozyt na okres 6 miesięcy - art. 6 ust. 5 u.l.n.d.), oraz pouczyć go o skutkach jego niepodjęcia. W wypadku zaś gdy uprawniony nie jest znany albo nie jest możliwe ustalenie jego miejsca zamieszkania albo siedziby na podstawie ewidencji, rejestrów lub zbiorów danych, wezwanie do odbioru może nastąpić po upływie 3 lat od dnia złożenia przedmiotu do depozytu (art. 6 ust. 5 u.l.n.d.).

Postępowanie, które w niniejszej sprawie stało się podstawą wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu, nie było poprzedzone postępowaniem o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 692 i nast. k.p.c.), gdyż chodzi tu o depozyt pozasądowy. Oznacza to, że interpretacja przepisów służących ochronie osoby uprawnionej powinna być szczególnie restryktywna. W sytuacji gdy uprawniony był nieznana w postępowaniu o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego, ochronę takiej osoby zapewnia obowiązek sądu dokonania ogłoszenia o postanowieniu (art. 693³ § 1 i 2 k.p.c.) oraz ustanowienia kuratora (art. 693³ § 3 k.p.c.). Regulacje te nie dotyczą depozytu pozasądowego. Biorąc zaś pod uwagę,

że w postępowaniu o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu chodzi o ustalenie, że doszło do utraty prawa własności przedmiotu świadczenia należącego do uprawnionego, sąd powinien wnikliwie zbadać istnienie przesłanek określonych w ustawie.

W niniejszej sprawie występuje szczególna sytuacja, gdyż uprawniony do odebrania depozytu, będący jednocześnie deponentem, zmarł po jego złożeniu i ta okoliczność stała się podstawą obowiązku przechowawcy do zwrotu depozytu osobie uprawnionej. Jeżeli między złożeniem depozytu a wniesieniem wniosku o likwidację depozytu doszło do zmiany osoby uprawnionej do jego odbioru, to we wniosku o stwierdzenie likwidacji depozytu należy wskazać podmiot aktualnie uprawniony. Oznacza to także, że zarówno na przechowującym, jak i na sądzie spoczywa szczególny obowiązek ustalenia osoby uprawnionej do odebrania depozytu, gdyż można zakładać, że taka osoba może nie wiedzieć o istnieniu depozytu pozasądowego.

Przesłanką skutecznego stwierdzenia likwidacji depozytu jest być ustalenie, że osoba uprawniona miała w ogóle możliwość jego odebrania. Zgodnie zaś z art. 6 ust. 2 u.l.n.d., wezwanie do odbioru depozytu powinno nastąpić niezwłocznie po jego złożeniu lub uzyskaniu wiadomości o wystąpieniu okoliczności, która umożliwia odebranie tego depozytu. W sytuacji gdy przyczyną podjęcia depozytu była śmierć deponenta, niezbędne jest zawiadomienie jego spadkobierców o tym zdarzeniu. W niniejszej sprawie wnioskodawca wezwał do odbioru depozytu krewną zmarłego, nie ustaliwszy uprzednio, czy jest ona spadkobiercą uprawnionym do odebrania depozytu. Z akt tej sprawy wynika, że wnioskodawca stwierdził na rozprawie apelacyjnej, iż wydanie depozytu przez dom pomocy społecznej krewniej zmarłego nastąpiłoby jedynie w sytuacji, gdyby przedstawiła ona postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku lub dokument równorzędny. Wnioskodawca miał więc świadomość, że to spadkobierca powinien być wezwany do odbioru depozytu. Oczywiście ocena, czy doszło do skutecznego wezwania osoby uprawnionej w rozumieniu art. 4 u.l.n.d., należy do sądu, który orzeka w postępowaniu o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu. Przechowawca powinien jednak wykazać się w tym zakresie niezbędną starannością, gdyż w przeciwnym razie nie można uznać, że upłynął termin

określony w art. 4 ust. 2 u.l.n.d. Tymczasem działanie domu pomocy społecznej było w niniejszej sprawie niespójne. Mimo doręczenia wezwania krewnej zmarłego, którą zapewne uznano za osobę uprawnioną do odbioru depozytu, na podstawie art. 6 ust. 5 u.l.n.d. dokonano także wezwania do odbioru depozytu przez wywieszenie wezwania na tablicy informacyjnej. Ten ostatni przepis ma zastosowanie jedynie w razie braku możliwości doręczenia wezwania do odbioru depozytu lub nieustalenia uprawnionego. Dopiero więc gdy uzna się, że osoba, której doręczono wezwanie, nie jest osobą uprawnioną, można rozważać kwestię skutków zastosowania art. 6 ust. 5 u.l.n.d.

W sytuacji gdy przedmiot depozytu stanowi prawo majątkowe, które wchodzi w skład spadku, uprawniony do jego odbioru jest spadkobierca zmarłego. W postępowaniu o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu sąd nie opiera się bowiem tylko na twierdzeniach wnioskodawcy, że prawo do odbioru przysługuje wskazanemu wierzycielowi (uprawnionemu), ale jest obowiązany ustalić, kto jest tą osobą, a więc kto jest spadkobiercą.

Istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego ma określenie przesłanek koniecznych do stwierdzenia likwidacji niepodjętego depozytu, gdy uprawniony do jego odbioru jest nieznany. Ustawa o likwidacji niepodjętych depozytów posługuje się w tym zakresie różnymi pojęciami. W art. 6 ust. 4 u.l.n.d. wspomina się o przypadku, gdy „uprawniony nie jest znany albo nie jest możliwe ustalenie jego miejsca zamieszkania albo siedziby na podstawie ewidencji, rejestrów lub zbiorów danych”. W art. 6 ust. 5 u.l.n.d. jest zaś mowa o przypadku „braku możliwości doręczenia wezwania do odbioru depozytu lub nieustalenia uprawnionego”. To ostatnie sformułowanie jest kluczowe dla omawianego zagadnienia, gdyż jednoznacznie sugeruje, że przesłanką stwierdzenia likwidacji depozytu jest nieustalenie uprawnionego w wyniku pewnych czynności podjętych przez przechowawcę. Uwzględnienie wniosku zostało więc uzależnione od podjęcia przez przechowawcę określonych czynności mających na celu ustalenie uprawnionego (art. 693¹⁹ § 2 k.p.c.). O tym, jakie to powinny być czynności, decydują okoliczności konkretnej sprawy. Inaczej będzie w wypadku depozytu sądowego, gdy sąd na etapie złożenia przedmiotu do depozytu badał już kwestię osoby uprawnionej i np. ustanowił dla niej kuratora, a inaczej w sytuacji,

gdy do następstwa prawnego doszło po złożeniu przedmiotu do depozytu. W tym ostatnim wypadku istnieją stosunkowo proste czynności, które mogłyby służyć ustaleniu spadkobierców zmarłego deponenta. Zostały one określone m.in. w art. 6 ust. 3 u.l.n.d., dotyczącym wystąpienia do organu prowadzącego właściwą ewidencję, rejestr lub zbiór danych o udzielenie informacji w sytuacji, gdy nie jest znane miejsce zamieszkania lub siedziby uprawnionego, a ponadto we wspomnianym już art. 693¹⁹ § 2 k.p.c. Niewątpliwie istotną czynnością mogłoby być wystąpienie przez wnioskodawcę do sądu z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku. Nie można też wykluczyć wystąpienia z wnioskiem o złożenie przedmiotu do depozytu sądowego, skoro przechowawca jest obowiązany zwrócić przedmiot depozytu spadkobiercom zmarłego deponenta. Jeżeli nie ma on wiedzy o nich, jest spełniona przesłanka przewidziana w art. 467 pkt 1 k.c. W razie wystąpienia z wnioskiem o złożenie przedmiotu do depozytu sądowego sąd byłby obowiązany do ochrony praw nieznanego wierzyciela i powstawałaby konieczność zastosowania art. 693³ k.p.c.

W przepisach szczególnych, dotyczących likwidacji niepodjętych depozytów pozasądowych, można odnaleźć podobny kierunek rozstrzygnięcia rozważanego zagadnienia. Depozyty pozostawione przez osadzonych w zakładach karnych zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 października 2003 r. w sprawie czynności administracyjnych i rozliczeń finansowych związanych z prowadzeniem depozytu przedmiotów wartościowych i środków pieniężnych osób pozbawionych wolności (Dz.U. Nr 192, poz. 1881 ze zm.). Według § 12 ust. 8 tego rozporządzenia, w wypadku zgonu osadzonego, posiadającego w zakładzie karnym przedmioty wartościowe i środki pieniężne, wzywa się spadkobiercę do ich odbioru. Mniej jednoznaczna regulacja istnieje w wypadku tzw. depozytu szpitalnego, czyli przedmiotów oddanych na przechowanie przez pacjenta stacjonarnego zakładu opieki zdrowotnej. Według § 6 ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie prowadzenia depozytu w stacjonarnym zakładzie opieki zdrowotnej (Dz.U. Nr 129, poz. 1068), w wypadku trwania okoliczności, o których mowa w ust. 1 (stan nieprzytomności lub niezdolności do zrozumienia znaczenia informacji), przez okres dłuższy niż 24 godziny od czasu przyjęcia pacjenta do zakładu,

kierownik zakładu albo osoba przez niego upoważniona informuje o przyjęciu rzeczy wartościowych do depozytu małżonka, wstępnych, zstępnych lub rodzeństwo pacjenta, a także inne osoby uprawnione, na podstawie odrębnych przepisów, do dysponowania ruchomościami pacjenta. Nie ma natomiast regulacji dotyczącej postępowania z depozytem po śmierci pacjenta. Należy jednak przyjąć, że wydanie depozytu po śmierci może nastąpić tylko na podstawie orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku lub poświadczenia dziedziczenia. Sformułowania przytoczonych przepisów stanowią zatem potwierdzenie ogólnej reguły, że osobami uprawnionymi również w rozumieniu art. 6 u.l.n.d. są jedynie spadkobiercy.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.

kc

jw